

UDK 911.3/9(497.17)(23)

TRANSFORMACIJA BRDSKO-PLANINSKOG PROSTORA NA PODRUČJU TIKVEŠA

Đorđi Pavlovski*

Područje Tikveša je prostor u srednjem Povardarju koji graniči sa juga Kožuv-planinom, na zapadu sa Višešnicom, Dren-planinom i Kozjakom, na severu Klepom, Jasenovim i Veterskim vrhom, a na istoku sa Konečkom planinom. U ovim granicama Tikveš obuhvata 1866 km² od čega više od 82% je brdsko-planinsko područje.

Blizina Egejskog mora ima veoma izraziti uticaj na klimatske resurse u Tikvešu zbog prodora mediteranske klime dolinom Vardara sve do Titovog Velesa na severu. Prisustvo ove klime uslovljava toplo i sušno leto koje traje do sredine novembra, kao i dugi vegetacioni period sa izrazitim visokim dnevnim temperaturama vazduha. Ovakve temperature imaju pozitivan uticaj za razvoj poljoprivrede u Tikvešu, posebno u brdsko-planinskom području do nadmorske visine od 1000 metara.

a) Razoravanje novih obradivih površina

U poslednjoj deceniji preduzeto je više značajnih mera za razvoj brdsko-planinskog prostora na ovom području. Jedna od njih je razvoj poljoprivrede sa razoravanjem novih obradivih površina. U ovom pravcu od 1981. do 1990. godine razorano je više od 2700 hektara. Od ovih površina najviše je razorano na visoravni Vitačevo, oko 1300 hektara, i to na nadmorskoj visini od 700 do 950 metara. Zatim sledi rejon u okolini sela Vešje, Prždevo i Tremnik gde u mestima zvanim Ramnište, Svračka, Šoša i Lopatnica razorano je novih 600 hektara na visini od 300 do 450 m. Nešto manjih površina u brdsko-planinskom prostoru razorano je

---

* Mr Đorđi Pavlovski, savetnik, MEGUOPŠTINSKI ZAVOD ZA OBRAZOVANIE, YU
91000 Skopje, 50. divizije bb.

u rejonu sela Barovo oko 400 hektara, a više od 200 hektara nove obradive površine u rejonima sela Prždevo i Besvica na visini od 300 do 450 metara. U rejonu sela Bistrenci, u mestu zvanom Staro lozje, razorano je više od 200 hektara nove obradive površine. Danas se na ovim površinama u brdsko-planinskom prostoru gaji najviše žitnih kultura (pšenica i ječam) na 1890 hektara ili 70%, a na 540 hektara ili 20% gaje se industrijske i furazne kulture. Od industrijskih kultura zastupljene su: duvan, mak, suncokret, soja i repica, a od furaznih lucerka. Na oko 270 hektara ili 10% gaji se vinova loza koja je jedina intenzivna kultura. Zbog vrlo solidnih prinosa, što je rezultat povoljnih klimatsko-pedoloških uslova, postoji tendencija za njeno daljnje proširenje. Sve nove površine, sa mogućnošću za gajenje različitih poljoprivrednih kultura, pokazuju pravac budućih transformacija u brdsko-planinskom prostoru na području Tikveša.

b) Razvoj stočarstva

Prirodno-geografski resursi su veoma povoljni i za razvoj intenzivnog stočarstva u brdsko-planinskom prostoru Tikveša. U ovom pravcu, pre svega, do izražaja dolazi pogodan reljef i pedološki sastav zemljišta, što na pogodnim pašnjacima omogućava bujanje sočne trave. Zatim, pogodan je naklon i ekspozicija, kao i veoma povoljna klima i hidrografska mreža za razvoj stočarstva. Najpogodniji rejoni za razvoj intenzivnog stočarstva su Kožuv-planina, Serta i visoravni Vitačevo i Gatenovo na nadmorskoj visini većoj od 800 metara.

Uticaj mediteranske klime omogućava razvoj stočarstva do nadmorske visine i do 2000 metara, kao što je to danas na Kožuv-planini, a reka Bošava sa svojim pritokama omogućava napajanje stoke u svako doba godine. Najveći travni pašnjaci nalaze se na Kožuv-planini sa preko 30.000 hektara i protežu se na visini od 500 do 2000 metara. Na visini od 1300 metara trava dostiže visinu do 5 cm i sveža je praktično tokom čitave godine. Veoma povoljne uslove za razvoj stočarstva imaju visoravni Vitačevo i Gatenovo. Obe imaju vulkansku podlogu i leže na tufu. Imaju izgled prerija, a trava dostiže do 1 metar visine. Veoma su pogodne za gajenje goveda, konja, ovaca i drugog, i protežu se na više od 10.000 ha.

Na ovom prostoru danas su podignute savremene farme za uzgajanje krupne i sitne stoke (goveda, konji, koze, ovce).

	1951. god.	1971.	1990.
1. Ovce	50.000	35.000	25.000
2. Krave	5.200	4.200	3.500
3. Konji	2.720	2.100	1.750
4. Koze	520	150	850

Podaci u tabeli pokazuju da je broj grla u periodu 1951-1990. godina u opadanju, što je posledica migracije stanovništva kao i njegovo bavljenje drugim delatnostima (rudarstvo, šumarstvo, industrija i dr.).

Danas zajednica investira i daje veoma povoljne kredite za unapređenje stočarstva i povećanje broja grla. Sa svojim sredstvima učestvuje i Federacija, što se poklapa i sa opštom koncepcijom ONO za povećanje stočnog fonda kao i

oživljavanje, odnosno ubrzavanje privredne delatnosti u brdsko-planinskom prostoru.

c) Razvoj šumarstva i pošumljavanje

Brdsko-planinsko područje Tikveša bogato je šumama, a posebno Kožuv-planina, Kozjak i Serta. Najzastupljenije drveće su hrast (50%), bukva (30%), bor (10%), jela (8%) i dr. Oko pedeset hiljada hektara ovog područja je pod niskom šumom do 7 metara visine, a 70.000 hektara je pod visokim drvećem nad 25 metara. Za potrebe drvne industrije, kao i za ogrev, odnosno kao građevinska sirovina, najviše se eksploatišu bukva (60%), bor (20%), jela (10%) i hrast (10%). Obnavljanje šumskog fonda u višim delovima Tikveša iznad 1300 metara ide brže i to prirodnim putem, međutim, u nižim delovima do 800 metara je znatno usporeno i otežano, a javlja se i proces erozije i denudacije kao posledica neskladnog odnosa između eksploatacije i pošumljavanja. Za poslednjih 20 godina u Tikvešu je pošumljeno 950 hektara brdsko-planinskog područja, što je malo u odnosu na ukupnu površinu i godišnju eksploataciju šuma, jer samo u 1950. godini, kada je iskorišćavanje šuma bilo neznatno (ispod 10%), pošumljeno je više od 190 hektara. Na proces obnavljanja šuma mora se obratiti veća pažnja, jer su šume "pluća" preko kojih diše naša planeta i koji doprinose zdravoj i čistoj ekološkoj sredini.

d) Lekovite biljke i šumski plodovi

Mnogi vidovi lekovitih biljaka, koje danas iskorišćava farmaceutska industrija, nalaze se u brdsko-planinskom području Tikveša. Ovaj prostor raspolaže raznovrsnim biljkama i postoje mogućnosti za njihovo prikupljanje kao i za obradu. Najrasprostranjenije su: planinski čaj, nana, kamilica, slez, mahovina, ren, boz, kantaron, petopr i dr. Za bolje iskorišćavanje biljaka potreban je disperzovan pogon za njihovo brzo prihvatanje i preradivanje.

Od šumskih plodova u ovom prostoru ima borovnice, šipa, gljiva, jagoda, malina, lešnika i dr. U 1989. godini otkupljeno je 20 tona ljekovitog bilja i 35 tona šumskih plodova.

Zbog povoljnih pedoloških i klimatskih resursa svi ovi lekoviti i šumski plodovi mogu se gajiti i plantažno. U prilog ovome ide i dobra saobraćajna veza, sa gradskim centrima u Kavadarcu, Negotinu i Demir-kapiji.

e) Razvoj pčelarstva

Uslovi za razvoj pčelarstva u brdsko-planinskom prostoru Tikveša su veoma povoljni zbog velikih šumskih prostranstava, livada bogatih cvećem, blizine vode i drugo. Sve to omogućava neprekidan rad pčela, od početka marta do sredine oktobra. Ujedno, u ovom prostoru je pčela najzaštićenija od raznih hemijskih preparata kao što su insekticidi, pesticidi i herbicidi. Reljefni, biljni i hidrografski uslovi su skladno uklopljeni, što omogućava život i razvoj milionima pčelinjih zajednica. U 1990. godini na ovom prostoru bilo je ukupno 2.500 pčelinjih sanduka, što je malo u odnosu na mogućnosti koje daje ovaj prostor.

U okviru društvenih organizacija pčelarstvo je zastupljeno u sastavu agroindustrijskih kombinata, međutim, ono što nedostaje, svakako je nepostojanje pčelarskih zadruga, što se nameće kao potreba.

f) Razvoj turizma

Na razvoju turizma je veoma malo učinjeno, mada brdsko-planinski prostor u Tikvešu daje široke mogućnosti za njegovo unapređivanje i razvoj. Kao prioritet treba da bude ulaganje u stacionarni turizam, jer za njega postoje najpovoljniji uslovi (čist vazduh, guste šume, bakteriološki zdrave vode, pogodni tereni za rekreaciju i drugo), a postoji i izgrađena infrastruktura. Do sada je izgrađeno samo jedno letovalište - "Mihajlovo", u istoimenom lokalitetu sa kapacitetom od 120 kreveta. Zbog sve veće potražnje ono se može brže proširivati.

Kao opravdana potreba javlja se i razvoj lovnog turizma, jer je ovo područje bogato raznovrsnom divljači - srna, jelen, divlja svinja, lisica, kuna, jazavac, zec i dr.

Na području brdsko-planinskog prostora Tikveša postoje lokaliteti koji služe kao izletišta za dan-dva, ili za vreme vikenda. To su "Došnica", "Karadus", "Klinski livadi" i "Lukar".

Na ovim lokalitetima treba izgraditi i pridružne objekte i izletišta pretvoriti u stacionarno-turističko-rekreativne lokalitete sa zadržavanjem turista duže od 7 dana.

TRANSFORMATION OF THE HILL MOUNTAINOUS EXPANSIONS IN THE AREA OF TIKVESH

SUMMARY

It's taken important measures for developing the hill mountainous expanse in the area of Tikvesh.

One of the most important measure is developing the agriculture so as plowing and working on the soil for growing grain fodder and industrial culture.

The other measure which is taken is exploiting the pastures which are suitable for developing cattle raising.

Because of then new and modern farms are opened for growing sheep, goats, horses and head of cattle.

Besides this, it's taken important measures for developing the fruit growing, forestry and growing beekeeping as a perspective in agriculture.